

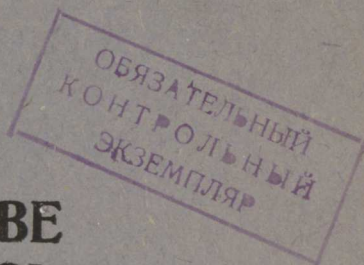
ПРОЕКТ

A. S. PUŞKIN ADЫNA QRЪM TATAR TILI VE EDEBIJATЪ
ILMIJ TEŞKERYV INSTITUTЪ

I-VARIANT

TATAR TILINIŇ ELIEBE VE ORFOGRAFIJSЪ

(QOL JAZMA HAQQЫNEN)

QRЪM ASSR DEVLET NEŞRIJATЪ

1 9 3 8

К-Тат.
4-43

ПРОЕКТ

А. С. ПУШКИН АДЫНА ҚРЫМ ТАТАР ТИЛИ VE EDEBIJATЪ
ILMIJ TEŞKERYV INSTITUTЪ

I-VARIANT

TATAR TILINIŇ ELIFBE VE ORFOGRAFIJASЪ

(QOL JAZMA HAQQЫNEN)

ИНВ. № 1639

QRYM ASSR DEVLET NEŞRIJATЪ

1 9 3 8

АЛФАВИТ И ОРФОГРАФИЯ
ТАТАРСКОГО ЯЗЫКА.

Ответств. редактор А. Батырмурзаев.
Техредактор А. Бондаренко.

Сдано в производство 9/V-38 г. Подписано к печати 30/v-38 г.
Формат бумаги $60 \times 92\frac{1}{16}$. Бум. лист. $\frac{7}{8}$. Учетн. авт. лист. 1,6.
Печатн. лист. $1\frac{3}{4}$. В печатн. лист. 45 т. зн. Крымгиз № 105.
Уполн. Главлита. Крым. АССР № А-457. Тираж 350 экз.

1-я Гостипография, КПТ, Симферополь, ул. Кирова 23. Зак. № 1720.

I. TATAR TILINIŇ ELIFBESİ VE SESLERNİŇ ORFOGRAFIJASЫ.

§ 1. Qrım tatar tiliniŇ jaň elifbesi rus elifbesi esasъ yzerine qurulъp, tatar tiliniŇ fonema sistemasынь aks ettirir.

Bu sebepten rus elifbesinde olqan hariflerni umumen almaqnen beraber, rus elifbesinde olmaqan, l'akin Qrım tatar tilinde qullanъl-qan spetsificeskij dört seske qarşыlq eki harif birleşyv jolъnen КЪ, ГЪ, НЪ ve ДЖ işaretinen mejdanqa ketirildi.

Qrım tatar tilinde 33 ses var. Bu seslerni jazьda kostermek icyn qullanъlqan 33 hariften vaşqa şimdige qadar eki hariften japyлъp kelgen ja, jo, ju, je kivi diftonglarnъ kostermek icyn я, е, ё, ю harifleri alъndъ.

Ondan vaşqa inçelik ve qalъnlъq işaretleri olqan Ъ—Ь işaretleri de alъndъ.

Bu Ъ—Ь işaretleri ajъn zamanda sozuqlarnъ tutuq seslerden ajъrmaq işini de korerler.

Böjleliknen Qrım tatar elifbe sistemasыna kirgen işaretlerniŇ sa- jъsъ 39-qa сыqa.

Elifbede hariflerniŇ сырасъ şu aşaqьdaki çedvelde korylgeni kivi alъnъr.

Иxta: К—КЪ, Г—ГЪ, Н—НЪ kivi harifler şekil çehetinden ajъn hariften mejdanqa kelgenleri icyn jazылqan maddelerni elifbe сырасыnen kostermek icyn fajdalan- qanda şu hariflerden birde-biri alъnъr.

№	Jaңь elifbe	Eski elifbe	Harif- lernin adъ	№	Jaңь elifbe	Eski elifbe	Hariflernin adъ
1	А а	А а	А	21	П п	Р р	Пе
2	Б б	В в	Бе	22	Р р	Р r	Эр
3	В в	V v	Ве	23	С с	S s	Эс
4	Г г	G g	Ге	24	Т т	T t	Те
5	Гъ гъ	Q q	Гы	25	У у	U u	У
6	Д д	D d	Де	26	Уь уь	Y y	У
7	Е е	E e	Е	27	Ф ф	F f	Эф
8	Ё ё	Jo jo	Ё	28	Х х	X x	Ха
9	Ж ж	Z z	Же	29	Ц ц	Ts ts	Це
10	З з	Z z	Зе	30	Ч ч	C c	Че
11	И и	I i	И	31	Дж дж	Ç ç	Дж
12	Й й	J j	Й	32	Ш ш	Ş ş	Ша
13	К к	K k	К	33	Щ щ	Şc Şc	Ща
14	Къ къ	Q q	Кы	34	Ъ ъ	Ажъгъсь ve qattъьq işareti	Къатты- лыкъ ишарети
15	Л л	L l	Эл	35	Ы ы	Ь ь ы	
16	М м	M m	Эм	36	Ь ь	İncertyv işareti	Инджер- туьв иша- рети.
17	Н н	N n	Эн				
18	Нъ нъ	N n	ЭНГ	37	Э э	E e	Э
19	О о	O o	О	38	Ю ю	Ju, jy	ю
20	Оь оь	Ө ө	Оь	39	Я я	Ja ja	я

§ 2. Tatar tili elifbesinde harifler 3 gruppaga bۆlynirler:

- Sozuq seslerni kostergen harifler.
- Tutuq seslerni kostergen harifler.
- Diftonglar.

§ 3. Tatar tilinde sozuq sesler 8 danedir.

- Sozuqlar: А, Э, О, Об, У, Уь, Ы, И

Tutuqlar 25 danedir.

в) Tutuqlar: Б, В, Г, ГЪ, Д, Ж, З, Й, К, КЪ, Л, М, Н, НЪ, П, Р, С, Т, Ф, Х, Ц, Ч, ДЖ, Ш, Щ.

ç) Diftonglar: Я, Ё, Е, Ю.

§ 4. Sozuqlar qalınlıq, inçelik çehetinden sxemada korylgeni kibi ekige bۆlynirler:

Sozuq		MISALLER
Qalınlar	Inçeler	
А	Ә	агъач, айтув, чатал, әл, әмек, әр, экран, аэроплан, Эсма, Эльбрус.
У	УЪ	урмакъ, улу, урба, уьст, уьзеринде, уйкен, оьмуьр, суьруьнмек, уьстуьнлуьк.
О	ОЪ	оракъ, озмакъ, олмакъ, соьз, доьрт, соьнмек, доьгме, оьмуьр.
Ы	И	ыргъат, ымтылув, барлыкъ, биз, диплом.
Diftonglar Е, Ё, Ю, Я		ел, емек, емиш, екмек, дередже, мектеп, ёлакъ, ёл, ёсма, юкъары, юкъунч, Ялта, язмакъ, лякин, ляле, лячаре, кягъыт.

§ 5. Sozuq harifler aңlatqan seslerniң artikul'atsijasına kore ke- niş ve tar olaraq ekige bۆlynirler:

SOZUQLAR	keniş: а, ә, о, оь
	tar: ы, и, у, уь

§ 6. Sozuq seslerniң ajтылыşында dudaqlarның iştirak etip etme- jyvine вақыр sozuqlar dudaqlı ve dudaqsız olaraq ekige bۆlynirler:

Sozuqlar	Кеңіш	Таг
Dudaqsızlar	а, ә	ы, и
Dudaqlılar	о, оь	у, уь

§ 7. Tatar tilinde tutuqlar jañqıbravıuq ve saqır olaraq ekige völynirler:

T u t u q l a r	
Jañqıbravıuqlar	б, в, г, гъ, д, дж, з, ж, й, л, м, н, нъ, р,
Saqırлар	п, ф, к, къ, т, ш, с, щ, ц, ч, х.

Sozuqlarññ jazıylıış.

§ 8. Qırın tatar tilinde sozuqlarññ jazıylıış qalınlıq-inçelik çehetinden sözdeki ajır heçalarqa belli bir tesir japalar. Bu tesir, jani singarmonizm zakonı, bugunki etapta daha belli derecede korylmektedir. L'akin bu tesir tamır ve affikslerde bir şekilde degildir. Tamır sözlerde singarmonizm bir coq jerlerde vozula.

Mesal'a: саатчи, факъирлик, китап, филджан, хатире, ихтимал,

Bu juqarıdaki misallerde korylgeni kibi, bir coq sözlerde özlerinden evel kelgen heçaların qalınlıq ve inçeligine baqmadan qalın heçalardan soñ inçe, inçe heçalardan soñ qalın sozuqlar jazıla bile.

§ 9. Singarmonizm zakonı affikslerde tamır sözlerden daha zijade korylmektedir. Affikslerde singarmonizm meselesi ekserijetnen tamır sözlerniñ soñki ses, ve ja heçasına tabi olırlar.

Tamır sözlerniñ soñki heçası ja da sesi qalın olsa, qalın sozuqlı affiksler, inçe olsa, inçe sozuqlı affiksler qoşulır.

Mesel'a: фындыкълыкъ, бояламакъ,
бийлемек, мектепли,
джанаварджа, емекте, китапта.

Böjleliknen, tilniñ kunden-kunge inkişai etmesinen singarmonizm zakonıñ ketken saıyn, tarlaşqanıñ koremiş. Bytın bularññ ajır sozuqlarññ jazıylıışına vıjyk tesiri vardır.

§ 10. Tatar tilinde э harfi jalıñız heça vaşında jazıylır, latinleştirilgen elifbedeki е jerine qullanılır.

Mesel'a: этраф, эт, экватор, аэроплан, энъ, эр, экран,
аэродром, поэма, эмек, эски, эмен, орфоэпия.

§ 11. Tatar tilinde ОВ sesi keniş dıdaqlı sozuqlardan saıylır latinleştirilgen elifbedeki Ө jerine qullanılır.

Mesel'a: соъз, доърт, доъгме, чоъл, Зоъре, чоълмек, оьлу,
боълук, чоьп, тоьгерек, тоьл, оьпке оьрнек.

§ 12. Tatar tilinde **е** harfi sözlerniñ waşında latinleştirilgen elifbedeki **je** jerine, sözlerniñ ortasında ise **e** jerine qullanıyır.

Mesel'a: ел, елемик, ем, емиш, ем-ешил,
Евпатория, Европа, мектеп, меркез,
темель, скемле, деве.

§ 13. Tatar tilinde **ё** harfi sözniñ waşında ve icerisinde qullanıyır. Sözlerniñ birinçi heçasında latinleştirilgen elifbedeki **jo** jerine, heça içinde ise özinden evel kelgen tutuq sesniñ inçeligini kostermek içün kelir.

Mesel'a: ёсма, ёлакъ, ёлка, ёлдаш, ёргъан, ёлбашчы, ёргъун
ёл, ёсун, ёкълав, режиссёр, ларёк, комбайнёр, кёр.

§ 14. Tatar tilinde **ю** harfi heça waşında latinleştirilgen elifbedeki **ju, jy** jerine qullanıyır.

Mesel'a: юкъары, юва, юрт, юрист, Юнус, ютмакъ, юваш,
аюв, уютмакъ, уюшмакъ, вуьюк, Югославия, юби-
ляр, юрист, юрек, ювез, юзуьм, юзбез.

§ 15. Tatar tilinde **я** harfi heça waşında ve ortasında latinleştirilgen elifbedeki **ja** jerine qullanıqanь kivi heça içinde özinden evel kelgen tutuq seslerni inçe oqutmaq maqsadınen de jazıyır.

Mesel'a: яз, янъы, къая, аяз, ячейка, ярмарка, ясли, Ялта,
Янъы-Дунья, ялдамакъ, октябрь, сентябрь, отряд,
лячаре, ляле, къгъыт.

§ 16. Tatar tilinde **у** sesi qalып tar dıdаqlы sozuqlardan saıyыp latinleştirilgen elifbedeki **u** jerine qullanıyır.

Mesel'a: учансув, урлукъ, урмакъ, учёт, ударник, устав,
автобус, Урал.

§ 17. Tatar tilinde **уь** sesi inçe tar dıdаqlы sozuqlardan saıyыp latinleştirilgen elifbedeki **y** jerine qullanıyır.

Mesel'a: куьлуьк, гуьруьлти, куьмуьш, куьрсуь, оьксуьрмек,
суьруьнмек, туьклуь, мумкуьн, оькуьнуьв, куь-
чуьк, куьлкуь, уьстуьн, уьч, пуьсуьр, уьстуьнлик,
уьзеринде.

Tutuqlarnың jazылышы.

§ 18. **Й** sesi jaryм sozuqlardan saıyыp. Sözlerniñ waşında orta-
сында **ы, и** sozuqlарыnen birleşip kelgeni kivi qapalı heçalarda sözniñ
soңında da jazыyır.

Latinleştirilgen elifbedeki **йъ, јі, ј** jerine quullanьльг.

Mesel'a: йылан, йигит, Горький

§ 19. Evelden sözlerniң vaşьnda ve ortasьnda kelgen **һ** sesi ajьlqanda da eşıtilmez ve jazьda da jazьlmaz.

Mesel'a: Halqa	degil,	алкъа
Hajvan	"	айван
hasret	"	асрет
qahraman	"	къараман
hisce	"	иссе
vahar	"	баар
şehar	"	шеэр
çehet	"	джеэт

§ 20. Tatar tilinde sonlarь „ш“ sesinen bitken sözlerge „ч“ sesinen başlaqan affiksler quralqanda „щ“ kivi eşıtilse de, bir harifnen degil de, „ш“, „ч“ olaraq eki harifnen jazьльг.

Mesel'a: язылыща	дегил,	язылшча
яваща	"	явашча
ищи	"	ишчи
ащы	"	ашчы

§ 21. Tatar tilinde sonlarь „т“ sesinen bitken sözlerge „с“ sesinen başlaqan affiksler quralqanda „ц“ kivi eşıtilse de bir harifnen degil de, „т“, „с“ olaraq eki harifnen jazьльг:

Mesel'a: кеце	дегил,	кетсе
аца	"	атса
къайца	"	къайтса
джанлаца	"	джанлатса
абдыраца	"	абдыратса

II. ТАМЬRLARNЫҢ IML'ASЬ.

§ 22. Sonlarьnda saqьr tutuqlardan **k, q, p** sesleri olqan sözlerge mul'kijet affiksleri qoşulqanda, şu saqьr sesler jaңqьravyqlaşьg ve **k** jerine **g**, **q** jerine **q**, **p** jerine **v** harifleri jazьльг.

Mesel'a: терек—тереги	таякъ—таягьы
ударник—ударниги	къалпакъ—къалпагьы
коьлмек—коьлмеги	чокъракъ—чокърагьы
истек—истеги	шарап—шарабы
маяк—маягьы	чорап—чорабы
мектуьп—мектуьби	мектеп—мектеби

Іхтар: Bir heçаль sözlerniң sonlarьndaki saqьr seslerden **k, q, p** mul'kijet affiksleri quralqanda jaңqьravyqlaşьmaz ve ajьlqanь kivi jazьльг.

Mesel'a: ренк—ренки, ктыркъ—ктыркты
кѡап—кѡапы, окъ—окты

§ 23. Sonlarъ k ve q hariflerinen bitken eki ve coq heçalъ söz-
lerge oxşav-kıcylytv affiksleri (cъq-cik) qoşulqanda, sözlerniң soңы-
daki k ve q harifleri ajıalmaz ve jazьda da kosterilmez.

Меселя: аякъ—аячыкъ, терек—теречик
таякъ—таячыкъ, чечек—чечечик
алчакъ—алчачыкъ, боьджек,—боьджечик

§ 24. Bazь eki heçalъ sözlerge sozuq sesnen başlanqan affiks
qoşulqanda, sözniң soңkı heçasyнь teşkil etken sozuq ses tyşer.

Mesel'a: илим, илми, илмий
сыныф, сынфы, сынфий
ктысым, ктысмы
бурун—бурну
бахыт—бахты
гоьнтъуьл—гоьнтълуь
вакыт—вакты
ариф—арфи
коькуьс—коьккуьс,

§ 25. Sözlerniң ortasyнда ve soңында ziyade sozuq ajıylmasъ
kerek olqan и sesinden soң й harfi jazьлыр.

Mesel'a: тиймек	чий
папий	сийрек
бийлемек	метий
киймек	мий

§ 26. Soңъ й harfinen bitken fiil тамыrlарына şimdiki ve keleşek
zaman affiksleri (а-э, аджак—эджек) qoşulqanda, тамьrdaki й harfi
zaman affiksinen birleşip, qalyп тамьrlarda я, інче тамьrlarda е tar-
зында jazьлырлар.

Mesel'a: тай	—	тая	—	таяджакъ
той	—	тоя	—	тояджакъ
сай	—	сая	—	саяджакъ
туьй	—	туье	—	туьеджек
кий	—	кие	—	киеджек
тий	—	тие	—	тиеджек

§ 27. Тамьр sözlerniң ваş heçasyнь teşkil etken sozuq ses du-
daqlь olsa, ekinçi heçada а—е sozuqlarъ olmasa, ekinçi heça da

dudaqlı sozuqnen jazylı. Qırım tatar tilinde pek coq sözlerde ekinçi heçadan soñ dudaqlı sozuqlar jazılmaz.

Mesel'a: отур пуьскуьл туькуьрмек туьрлуь
туьркуь буьюк чуькуьндир
кьою догъру уьскуьли коьзлуькли

§ 28. Sөz başında м sesinden soñ inçe уь jazılmaz, her vaqıt qalıп у jazylı.

Mesel'a: мумкуьн, муче
мушкуьл, мунъремек

§ 29. Qırım tatar tilinde tutuq seslerniñ qalınlıqı ve inçeligi heçadaki sozuq seslerniñ qalınlıqı ve inçeligine baqlı. Bunıñ içün tutuqlardan evel kelgen sozuq ses qalıп olsa, tutuq ses qalıп oqu- lı; inçe olsa tutuq ses inçe oqulı.

Mesel'a: сал — сел
ал — эл
бал — бел
ол — оьл
ор — оьр
туз — туьз

§ 30. Jañqıravıq seslerden Z-nen bitken vazь sөzlerniñ soñla- ғына S saqıy sesinen başlanqan affiks qoşulqanda, tamırdaki Z ajt- ышта saqıyлаша да, jazьda z kivi jazylı.

Mesel'a: ясса degil' язса
босса „ бозса
туссыз „ тузсыз

§ 31. Rus tilinden ve rus tili vastasъnen алынqan sovetizm ve internatsional' sөzler özleriniñ iml'alarънъ ruscada olqanъ kivi saq- larlar.

Mesel'a: деталь	кальций
туннель	Севастополь
отдел	ноябрь
учет	декабрь
слёт	июнь
революция	Симферополь
бюллетень	автомобиль
сюжет	Харьков

§ 32. Bазь сөзlerde jaңqъравuq tûtuqlar saqъr ajtalsa da, jaңqъравuq hariflernen jazыlrlar.

Mesel'a:	клуб	ajтыла,	клуб	jazyла
	завот	"	завод	"
	штап	"	штаб	"
	афтор	"	автор	"
	Ленинград	"	Ленинград	"
	Смаилоф	"	Смаилов	"
	Ефремоф	"	Ефремов	"
	афторитет	"	авторитет	"

§ 33. Bазь сөзlerde heçalarnъ teşkil etken sozuq ses a eşitilse de, o jazыlrl.

Mesel'a:	совет	ajтыла,	совет	jazyла
	колхоз	"	колхоз	"
	савхоз	"	совхоз	"
	атрят	"	отряд	"
	камсамол	"	комсомол	"
	саюз	"	союз	"

§ 34. Тамырларнъ ortasыnda ve soңыnda rast kelgen cift sozuq ve tutuq sesler jazыda da cift olaraq kosterilirler.

Mesel'a:	коммуна	класс
	программа	прогресс
	грамматика	металл
	кооператив	дикъкъат
	координат	джиддий
	баар	раат
	саат	акъкъында
	грамм	тонна

§ 35. Soңъ cift tutuqlarnen bitken тамырларqa ajпъ harifinen başlanqan affiks qoşulqanda, тамыrdaki cift tutuq sesniң biri taşlanъr, jazылmaz.

Mesel'a:	металл+лар—металлар
	хлорофилл+ли—хлорофилли
	компромисс+сиз—компромиссиз
	прогресс+сиз—прогрессиз
	грамм+мы—граммы

§ 36. Qalъn sozuq seslerden soң kelip, iңçe ajтылmasъ kerek olqan tutuq sesniң артында iңçertyv işareti jazыlrl.

Mesel'a: суаль	мисаль
альбом	июнь
артель	январь
Харьков	альманах
декабрь	секретарь
мораль	область
кальций	календарь
инвентарь	октябрь
печать	кровать
деталь	циркуль

§ 37. Inçertyv işaretinen bitken sözlerge sozuq sesnen başlanqan affiks qoşulqanda, inçertyv işareti taşlanьr, jazьlmaz.

Mesel'a: суаль	—	суали
январь	—	январы
октябрь	—	октябрия
июнь	—	июни
июль	—	июли
секретарь	—	секретары
область	—	областы

§ 38. Bir soj eki tutuq sesniң arasynda inçertyv işareti hic bir vaqьt jazьlmaz.

Mesel'a: суаль	—	суаллер
мисаль	—	мисаллер
циркуль	—	циркуллер
июнь	—	июннинь
область	—	областта
кровать	—	кроватта
деталь	—	деталли

§ 39. Söznin ortasynda sozuq sesnen başlanqan heçanь ondan evel kelgen tutuqtan aьyьmaq icyn qalyнlaştьruv ve inçertyv işaretileri (Ь—b) qullanьlyr.

Sozuq sestен evel kelgen tutuq ses qalyн aьtьlsa Ъ, inçe aьtьlsa Ь işareti jazьlyr.

Mesel'a: съезд	урьян-пурьян
объект	субъект
объездчик	хавьяр
инъекция	конъюнктура
дуня	пьеса
сафьян	Суфьян

судья	Илья
эшья	Ульянов
коньяк	Мерьем

III. AFFIKSLERNIŇ IML'ASB.

Affikslerniň iml'alary şu qaidelerge vojsundyglyp jazyłalar.

§ 40. Affikslerdeki sozuq seslerniň qalyň jaxut inçe jazyłmasy ekserijetnen tamyryň soňki heçasy we soňki sesine tabi olunýr.

Mesel'a: оджалар,
суьаллер,
лозунглар,
митинглер

§ 41. Inçe (л) nen (ь) işaretinen bitken sözlerge qoşulýan affikslar inçe şekilde jazylyrlar.

Мисаль — мисаллер
февраль — февральге
циркуль — циркуллер.

§ 42. Affikslerniň we tamyrlaryň iml'alary keңez (burun) qardaşlyqna tabi olmazlar. Mesel'a: savannar degil savanlar, maңnaj degil maңlaj.

§ 43. Affikslerniň iml'alary esasen saqyrlыq ve janqyравuqlыqqa vojsundyglyp jazylyrlar. Eger sözniň soňki sesi saqyr olsa, affiks de saqyr tutuqlarynen aýtlyr ve jazylyr. Eger sözniň soňki sesi janqyравuq jaxut sozuq olsa, affiksler de janqyравuq tutuqnen başlap jazylyr.

Mesel'a: аткъа, китапкъа, багъчагъа, эвде, заводдан, штабгъа, кооперативге, стахановджы.

Bazy affiksler bu qaideden tьş сыqalar.

§ 44. Isim ve syfatlaryň soңna qoşula turýan oxşav kucyltyv affiksleri сыq-cik her jerde, her waqıt saqyr formalarynda jazylyrlar.

Mesel'a: бала-чык, эв-чик, китап-чык, томала-чык, индже-чик.

§ 45. Fiillerden isim japyvda ullanylýan с (ч) affiksi her jerde saqyr formada с (ч) jazylyr.

къуван-ч,
севин-ч,
куьлуйн-ч.

§ 46. Affikslerniñ iml'alarında dıdacaqıyыq ekinçi heçada saqlanъ-ıyr. Söznıñ ycyñçi, dörtynçi ve il'ax. heçasanъ teşkil etken vytyp affiksler, söz jarъş yv, uv, vuq, vyk, vuc, vyc affikslerinden başqa, dıdacsъz sozuqlarnen jazыlырлар.

Mesel'a: кордуъ комуърли
 одунлы, докъузынджи
 одуным, уъчуьнджи

§ 47. Jarpa тамыр mejdanqa ketirgen affiksler şejle jazыlырлар:

1. М., ум, уьм, ым, им (саплам, ютум, коруьм, алым, берим).
2. Гъыч, гич, гъуч, гуьч, къыч, кич, къуч-куьч. (къыргъыч, созгъуч, аткъыч, туткъуч, силгич, суьзгуьч, кескич, куткуьч, отургъуч).
3. гъы, гъу, къы-къу, ги-гуь, ки-куь (чалгъы, ургъу, бильги, оьргуь, ички, бургъу).
4. И—ы, у—уь (чеки, сайы, суьруь, къоркъу).
5. Ынты—инти, унты—уьнти (чыкъынты, кезинти, къурунту).
6. ыш—иш; уш—уьш—йуш, (къайтыш, келиш, уруш, доьгуьш, окъуйыш, чуьруьйиш, ойнайыш, беллейиш).
7. Ма—ме (къазма—кесме, къавурма, долма, сарма, бурма, айланма).
8. Акъ—эк, ыкъ—ик, укъ—уьк, къ—к(къонакъ, туракъ, къоркъакъ, чокъракъ, ойнакъ, къырыкъ, уьзуьк, ятыкъ, чокъуьк, тешик, яныкъ, чуьруьк, буьюк).
9. Ч (къуванч, севинч).
10. Лык, лик, лукъ, луьк, (кенълик, ашыкъ, одунлыкъ, коьз-луьк, буьюклик, чуьруьклик).
11. Даш,—деш, таш—теш (аркъадаш, койдеш, сыныфташ, сойдаш).
12. Т. ут, уьт, ит—ыт (окъут, секирт, къоркъут, уьркуьт, саркъыт).
13. Ыр—ир, ур, уьр, ар (батыр, догъур, кетир, туьшуьр, чыкъар).
14. Дыр, дир, дур, дуьр, тыр, тир, тур, туьр (Алдыр, кездир, боздур, куьлдуьр, бастыр, сустур, кестир, тоьктуьр).
15. Сат, сет (турсат, юрсет).
16. Къыз, киз, гъуз, гуьз (яткъыз, кеткиз, тургъуз, юргуьз).
17. Н, ун, уьн, ын, ин (сойлен, къурун, буьруьн, сарын, силин).
18. Ул, уьл, ил, ыл (джоюл, коьруьл, суьруьл).
19. Ш, уш, уьш, ыш, иш (оьлчеш, туруш, куьлуьш, алыш, севиш).

20. Ла, ле (багъла, бояла, ишле, туьюмле).
21. Лан, лен (аякълан, еллен, сеслен, суьслен, соьйлен).
22. Лаш, леш (сагъламлаш. ерлеш, беязлаш, достлаш).
23. Ар, ер, р (Агъар, когер, инджер, яшар).
24. Ылда, илде, улда, уьлде (зырылда, инъилде, уьфуьлде, гуьруьлде).
25. Сын, син, сун, суьн (ерсинмек, чокъсун, копсуьн, бой-сунмакъ, языксын).
26. Сыра, сире, сура, суьре (Ятсыра, эхшисире, тузсура, куьлуьмсире).
27. Ал, ел, л (чогъал, юксел, азалмакъ, алчал).
28. Ыджи, иджи, уьджи, йьиджи, йиджи, юджи (алыджи, келиджи, билиджи, туруджи, коьруьджи, багълайыджи, ишлейиджи, окъуйыджи, коьруьджи).
29. В, ув, уьв, юв, юв (окъув, алув, келуьв, бармайув, келмеюв).
30. Макъ, мек, (алмакъ, келмек, коьрмек).
31. Лы, ли, лу, луь (Атлы, этли, бешли, тузлу, онлу, койлуь, буьюкли, куьчуькли).
32. Джа, дже, ча, че (къараджа, гуьзелдже, алчакъча, юксекче).
33. Ылтым, илтим, ултым, уьлтим (сарылтым, ешилтим, морултым, кокуьлтим).
34. Сыз, сиз, суз, суьз (китапсыз, тонсуз, гармонсыз, сессиз, суьтсуьз, ёлсуз).
35. Гъын, къын, къун, гин, гуьн, кин, куьн (азгъын, ёргъун, къоркъун, уьркуьн, туьзгуьн, кескин, оьткуьн, янгъын).
36. Аль (формаль, актуаль, индустриаль).
37. Ив (объектив, прогрессив).
38. Ынджи, инджи, нджи, унджи, уьнджи (алтынджи, экинджи, алтмышынджи, етмишинджи, онунджи, уьчуьнджи, докъузынджи, отузынджи).
39. Ар, ер, шар, шер (онар, уьчер, алтышар, едишер).
40. Ларджа, лердже (онларджа, юзлердже).
41. Ылты, илти, улты, уьлти (дырылты, инъилти, шувулты, гуьруьлти).
42. Ча, че, джа, дже (русча, комсомолджа, мендже, большевикче).
43. Джасына, джесине, часына, чесине (акъыллыджасына, достчасына, менджесине, большевикчесине).
44. Чу—чуь, джу—джуь, чы, чи, джи, джи (ташчы, коьзлуькчи, арабаджи, суьтчуь, ёлджу).

45. Мы—ми, му—муь (алдымы, кельдими, ёлму, сютмуь).

46. Дай—тай (мендай, кунештай).

47. Ки (яздаки, бугунки, ашагъыдаки).

§ 48. Mul'kijet affiksleri inçe, qalъn; dudaqlъ, dudaqsъz formalarda jazыlъrlar.

м, ым—им, ум—уьм мыз—миз, ымыз—имиз, умыз—уьмиз
нъ, ынъ—инъ, унъ—уьнъ нъыз, ынъыз—инъыз, унъыз—уьнъыз
ы—и, у—уь, сы—си ы—и, у—уь, сы—си.

Бабам, атым, элим, ёлум, коьзуьм

бабанъ, атынъ, элинъ, ёлунъ, коьзуьнъ,

бабасы, аты, эли, ёлу, коьзуь.

бабамыз, атымыз, элимиз, ёлумыз, коьзуьмиз

бабанъыз, атынъыз, элинъыз, ёлунъыз, коьзуьнъыз,

бабасы, аты, эли, ёлу, коьзуь.

J (й) sesinen bitken bir heçalъ qalъn dudaqlъ tamъrlarqa mul'-kijet affiksleri qoşulqanda tamъrnъn soңyndaki (й) sesinen affikte kelmesi kerek olqan y sozuq sesi birleşip. Ю sesini mejdanqa kettirir ve Ю-nen de jazыlъrlar.

бой боюм

„ боюнъ

„ бою

„ боюмыз

„ боюнъыз

„ бою

§ 49. Isim, sъfat, saъjъ, isimfiil, sъfatfiillerniң soңларына qoşula turqan hal affiksleriniң iml'alаръ inçe—qalъn, saqъr—jaңqъravuq, dudaqlъ—dudaqsъz formalarda jazыlъrlar.

а) dudaqlъ tamъrlarda

Qalъn		Inçe	
Saqъr	Jaңqъravuq ve sozuq	Saqъr	Jaңqъravuq ve sozuq
От	колхоз	куьтуьк	юзуьм
отнунъ	колхознынъ	куьтуькнинъ	юзуьмнинъ
откъа	колхозгъа	куьтуькке	юзуьмге
отну	колхозны	куьтуькни	юзуьмни
отта	колхозда	куьтуькте	юзуьмде
оттан	колхоздан	куьтуьктен	юзуьмден

в) Dudaqsız tamirlarda

Inçe		Qalın	
Saqr	Jaqravıq ve sozuq	Saqr	Jaqravıq ve sozuq
Чечек	Дефтер	Лейтенант	Багъча
чечекнинъ	дефтернинъ	лейтенантнынъ	багъчанынъ
чечекке	дефтерге	лейтенанткъа	багъчагъа
чечекни	дефтерни	лейтенантны	багъчаны
чечекте	дефтерде	лейтенантта	багъчада
чечектен	дефтерден	лейтенанттан	багъчадан

§ 50. Xaverlik affiksleri inçe ve qalın, dudaqlı ve dudaqsız formalarda jazylırlar. Saqr ve jaqravıq (ycunçi şaxısta).

Dudaqlı tamirlarda

Inçe		Qalın	
Saqr	Suzuq Jaqravıq	Saqr	Jaqravıq jaxut sozuq
Токъум	Докторым	Буыюким	уыстуыним
токъсунъ	докторсынъ	буыюксинъ	уыстуынсинъ
токътур	доктордыр	буыюктир	уыстуындиr
токъмуз	докторымз	буыюкмиз	уыстуынсинъыз
токътурлар	доктордырлар	буыюктирлер	уыстуындиrлер

Dudaqsızlarda

Qalın		Inçe	
Saqr	Jaqravıq jaxut sozuq	Saqr	Jaqravıq jaxut sozuq
Къартым	Сагъламым	Трактористим	Талебем
къартсынъ	сагъламсынъ	трактористсинъ	талабесинъ
къарттыр	сагъламдыр	трактористтиr	талебедир

Dudaqsızlarda

Qalın		Inçe	
къартмыз	сағъламмыз	трактористмиз	талебемиз
къартсынъыз	сағъламсынъыз	трактористсинъиз	талебесинъиз
къарттырлар	сағъламдырлар	трактористирлер	талебедирлер

§ 51. Fiillerniң zaman affiksleri inçelik-qalınlyq, saqyrlyq ve jañqyravulyqqa, dudaqlı ve dudaqsızlyqqa vojsundygılyp jazylar.

1) Kecken zaman.

а) ды—ди, ду—дуй, ты—ти, ту—туй

в) гъан—ген, къан—кен

Mesel'a:

Dudaqlılar

Inçe		Qalın	
Saqyr	Jañqyravulyq jahut sozuq	Saqyr	Jañqyravulyq jahut sozuq
Кетти	Коьрдуь	туткъан	бурду
буьруьшти	буьрдуь	тутту	окъуды
туьшкен	куьлген	тутушкъан	окъугъан
коьруьшкен	уьшуьген	булашкъан	булунгъан

Dudaqsızlar

Inçe	Qalın	Inçe	Qalın
Кечти	асты	Кезди	азырланды
пекитти	бакъты	ириди	сораштырды
кескен	чапты	берген	солгъан
кеткен	ташкъан	оьлген	тозгъан

Şimdiki zaman a, e, j—

Mesel'a: ала, ата, окъуй, яза,

Ixtar: j (й) sesinen bitken tamьrlarqa şimdiki zaman affiksleri qoşulsa, tamьrdaki j (й) sesi affiksteki sozuq sesnen birleşip я—е ајтылр ve өјle de jazылр. Mesel'a: тай—тая, кий—кие

Keleçek zaman:

а) qatъj forma: аджакъ, еджек, йджакъ, йджек

в) daimij formasъ: ар, ер, ыр, ир, ур, уьр, р, з

Mesel'a: а) аладжакъ, келеджек, биледжек, башлайджакъ, бек-лейджек,

б) башлар, къурулыр, коьруьнир, къалыр, келир, язар, кезер, кетер, олмаз, кетмез, олур, булур

§ 52. Emir fiilleriniң affiksleri qalъn ve iңçe dudaqlъ ve dudaq-sъz formalarda jazылрlar.

D u d a q l ы l a r

Qalъn	Iңçe
олайым	куьлейим
ол	куьл
олсун	куьлсуьн
олайыкъ	кулейик
олунъыз	куьлуьнъиз
олсунлар	куьлсуьнлер

D u d a q l ы l a r

Qalъn	Iңçe
язайым	келейим
яз	кел
язсын	келсин
язайыкъ	келейик
язынъыз	келинъиз
язсынлар	келсинлер

Şart ve kerek fiilleriniң affiksleri qalъnlъq ve iңçelikke vojsun-dъrъlр jazылрlar.

§ 53. Kerek fiilli fiil тамыгының соңына **malь—meli** affiksleri qoşulyp jarylyr. Язмалы, келмели, чалышмалы.

§ 54. Şart fiilli, fiil тамыгына **sa—se (ca—ce)** affiksleri qoşulyp jarylyr. Алса, келсе, окъуса.

§ 55. Halfiil affiksleri qalyр—inçe, dıdаqlы ve dıdаqsyz formalarda jazylыrlar.

- 1) ып—ип, уп—уып, ып—йип,
окъуп, олуп, язып, келип, коруып, бакъып,
ишлеп, беклеп, ойнап, джуъруып.
- 2) аракъ—ерекъ, яракъ—ерек, чалышаракъ, келерек.
- 3) мадан—меден, Алмадан—келмеден.

IV. QOŞMA SÖZLERNİŇ IML'ASЫ.

Eki ve ekiden zijade тамыр sözlerden jarylyр, өз başларына ажъ алынқанда аңлатқан маналарындан başqa, umumij bir mana аңлатқан ve bir urqunen ајтылқан sözlerge qoşma söz derler.

Sözlerniң qoşma олып-olмақанынъ тајин etmek icyn, qoşma söz hesap olunqan sözler ажъ алынқандaki маналарынъ saqlap-saqlamaqanларына diqqat etmek kerekтиr.

Bu tarifke kore qoşma dep hesap olunqan тамырлардан sonkisi söz çeşitlerinden isim, sıfat hangisi de olsa, şu söz çeşitini тајин etmek icyn verile turqan sualler verilip baqылmalыдыр.

Mesel'a: къозукъулакъ, елкъанат kibi sözlerden ekinçi тамырлар бу nedir? sualine cevap olamazlar, cunki olar къулакъ, къанат аңлатмақанларъ kibi, birinçi тамырлар da nasыл? sualine cevap олып kelmeј, къозу, ел аңлатmajlar. Bu demek ola ki, o sözler өз başларына ажъ алынқанда аңлатқан маналарындан başqa mana, umumij bir mana аңлатқан sözler—qoşma sözlerdir.

Kene şunıñ kibi atкъулакъ, ачкъоъз sözleri at—къулакъ, ач—къоъз kibi ekişer тамырдан mejdanqa kelgenler. Şu qoşma sözlerden ekinçi тамырларнъ јани къулакъ, коъз, sözleri at, ач sözlerinden ажъ алынса, бу nedir? nasыл? suallerine cevap olamazlar. Atкъулакъ ösymligine бу nedir? dep soraqanda, бу къулакътыр demek mumkyn olmaqanъ kibi, ачкъоъз sözine de nasыл? dep soraqanda, бу коъз demek mumkyn degildir.

Qıym tatar tilinde vöjle qoşma sözler ekserijetnen isim ve sıfatlar olqanындan, misal' olaraq isim ve sıfatlar алынды.

Misaller:

бу nedir? елкъанат (isim) nasыл? ачкъоъз (sıfat)

бу nedir? аткѹлакѹ	(isim) насыл?	яланбаш (sѣfat)
бу nedir? куьнайлян	(isim) насыл?	яланаякѹ (sѣfat)

Ѕу жуqарьdaki misallerde кѹанат, кѹулакѹ, коьз, баш, айлян, аякѹ киві сѹзлер ѳз ваѣларьна ајрѹ альнqандaki маналарьндан ваѣқа мана аңлатqанларѹ ve бу nedir? насыл? suallerine соңки тамыр сѹзлер degil de, еки тамыр сѹз birlikte ѹвар олър kelgeni, бир мана аңлатqанларѹ ісун, олар qоѣма сѹзlerdir.

Јуqарьdaki сѹзlerniң aksine olaraq памукѹ алма, ал эрик, миски армут, таш ёл, ел дегирмен киві сѹзlerden екинѹилери бу не? sualine ѳз ваѣларьна алма, эрик, армут, деје ѹвар олър, ѹнъс adlar аңлатqанларьндан, ve бирiнѹи сѹзler de насыл? sualine ѹвар олър, екинѹилерине ајрѹѹ олър kelgenlerinden qоѣма сѹз saјылmazlar.

Qоѣма сѹzlerni tajin etkende biz manadan сѹрѹѣ жармақ керекmiz. Sѹzlerniң manasъna diqqat etmej meselege јальцъз formal' surette јаqlasъsaq, qоѣма сѹzlerni tajin etyvde јаңълъrmъz.

Mesel'a: јузбез, кѹарагъач сѹзlerinden екинѹилери бу nedir? sualine, јузбез, агъач сѹзleri formal' surette ваqqанда ѹвар олър kelirler. L'akin mana ѹhetinden јузбез, кѹарагъач qоѣма сѹзlerdir, сунки јузбез, сѹзи adij bez degil, бир еѣја adъдыr.

Ајнъ ѣунън киві кѹарагач сѹзи de кѹара, агач сѹзlerinden „а“ harfi tyѣyirilip qоѣма сѹз олqan, кѹарагач сѹзи кѹара агъач киві ајрѹ јазъlsa, tysi qara олqan бир аqас аңлаѣълъr, qараqас аqасъ аңлаѣылmaz.

Belli олqанъ yzre urqu grammatika vastalarъndандъr. Онън ісун urqu semantikaѹa вујуk rol' ojnar.

Бу сеvepten urquнън qоѣма сѹzlerni tajin etyvde вујуk roli var. Urquqа diqqat etmeden јальцъз јуqарьda ајтылqan ѹhetlerden јаqlasъp сѹzlerniң qоѣма, јaxut qоѣма olmaj, qоѣма hesap olunqan сѹzlerniң biri isim, digeriniң ise ona ајрѹѹ (sѣfat) олър kelgenini her ваqъt tajin etmek mumkyn olmaz.

Mesel'a: кѹаратавукѹ (quѣ adъ) сѹzinde her еки тамыр сѹzni ајрѹ альp, ајрѹ urqularnen ајtsaq, quѣ adъ degil, tysi qara олqan бир tavuq аңлаѣълъr.

йнъс isimlernen olarak sѣfat (ајърѹѹ) олър kelgen сѹzlerni qоѣма сѹз hesap eteѹek olsaq, o ваqъt ѣу аѣaqьda kosterilgen formadaki ѹнъс isimlernen olarak sѣfat (ајърѹѹ) олър kelgen сѹzlerni бир јerge qоѣuq јazmaq керек олър edi.

Misaller:

1. Mejva adlarь:

бал алма	ал эрик	бал армут
памукъ алма	юзуьм эрик	инджир армут
челеби алма	къара эрик	кирез армут
далкъыран алма	куьз эрик	оракъ армут

2. Daq adlarь:

Чатыр дагъ	Кокче дагъ	Алтын дагъ
Аюв дагъ	Къара дагъ	

3. Deñiz adlarь:

Къара денъиз	Къызыл денъиз
--------------	---------------

4. Gol' adlarь:

Сары голь	Тузлу голь	Сасыкъ голь
Юкъары голь	Япракълы голь	

5. Qova adlarь:

Къызыл къоба	Юзбаш къоба	Кийик къоба
Бинъбаш къоба		

6. Boqaz adlarь:

Къара богъаз	Кибит богъаз
--------------	--------------

7. Alet, jol ve vina adlarь:

демир куьрек	демир ёл	сув дегирмен
тенеке куьрек	таш ёл	паровой дегирмен
агъач куьрек	топракъ ёл	ел дегирмен
къолтукъ таякъ	чонтукъ тон	
топуз таякъ	бой тон	
куьрек сап	къыскъа тон	

Qыт татар tilinde eki sözden her ekisinin jaxut ekinçi sözniñ soñyndan jarma sьfat mejdanqа ketirgen affiksler vьraqыльp, her eki söz birden diger bir sözge ажьгъсь ольp kelir. Sьfat funksijasынь korerler.

Misaller:

Ал янакъ	— краснощекий	чубар бет	— ряболицый
къара къаш	— чернобровый	дабла бет	— круглолицый
чал коьз	— сероглазый	туьз табан	— гладкоступый
кок коьз	— голубоглазый	товгerek бет	— круглолицый

сары сакал — рыжебородый чатал тырнакъ—парнокопытный
къара сакал — чернотородый чатма къаш

Juqar'da misal' olaraq alynqan sözler, bir söz kibi bir urqunen ajtylyr, ve nasyly? sualine ekisi birden cevap olpy keliirler. L'akin vöjle sözlerden ekinçileriniñ soñyna jarma sýfat mejdanqa ketirgen lu-ly, li-ly affikslerinden biri qoşulsa, o vaqyt her eki söz de ajry urqularenen ajtylyr.

Mesel'a: Kъара къашлы, къара коьзлуь, къара мыиыкълы,
тоьгерек бетли бир яш.

Ajny sözleriniñ: al ynakъ, къара къаш, къара коьз, сары мы-
йыкъ, тоьгерек бет бир яш sözlerinde olqanь kibi ekinçi sözler-
niñ sonlarьndan affiksler vьraqьlyp ajtylqanьna da rast kelinir.

Vöjle sözler sonlarьna affiksler olqanda ajry urqularenen, soñla-
larьnda affiksler olmaqьnda ise bir urqunen ajtylsalar da, өзleriniñ
ajry manalarьny qajьp, etmegenlerinden, olar qoşma söz degiller.
Vöjle sözlerini eki tyrly jazuv praktikada vьjyk kuclyk, qarьşьqlьq
doquraçaqьndan, vöjle sözlerini jalьnyz bir formada, ajry jazmalьdyr.

Qoşuq xas isimleriniñ iml'asy.

Adlarqa ajryşь olpy kelgen sýfatlar ve vaşqa sözler de, şim-
dige qadar ajrylqan sözlerge qoşuq jazyla keldi, l'akin ajryşь söz-
lerni qoşuq sözlerden qarьşьtyрмаq ve olarьny qoşuq jazmaq doqru
olmaz.

Qoşuq xas isimler şu aşaqьdaki formalarda jazymalьdyr.

1. Xas isim ve geografiya adlarь sьjьmьna kirgen şartly ad olqan
sözlerden her ekisi de vьjyk harifnen jazymalь ve aralarьnda defis
qojulmalьdyr.

Mesel'a: Kъара-Kъум (ep)	Kъызыл-Kъоба (к.)
Алма-Ата (ш.)	Татар-Осман (к.)
Алма-Тархан (к.)	Янъы-Сала (к.)
Куьчуьк-Оьзен (к.)	Улу-Сала (к.)
Улу-Оьзен (к.)	Янъы-Дунья (газ.)
Къуру-Оьзен (к.)	Яш-Къувет (газ.)
Ташлы-Дайыр (к.)	Яш-Ленинджилер (жур.)
Янъыш-Такыл (к.)	Ай-Петри (ep.)
Джаманакъ-Такьыл (к.)	Ай-Данил (к.)
Буьюк-Оьзенбаш (к.)	Куьчуьк-Оьзенбаш (к.)
Чамлы-Оьзенбаш (к.)	

2. Xas isim ve geografiya adlarьnda deniz, özen, daq, gol' qova kibi

сьпъс аңлатқан сөзлерге аҗғъсь олып келген сөзлер вуык харифнен, сьпъс аңлатқан сөзлер исе аҗғъ ve уфақ харифнен җазымалыды.

Mesel'a: Къара денъиз, Акъ денъиз, Азав денъизи, Каспий денъизи, Аюв дағъ, Чатыр дағъ, Къара дағ, Къызыл къоба, Бинъбаш къоба, Юзбаш къоба, Алтын дағъ, Балтыкъ денъизи. „Эдебият ве Культура“ журналы, „Яш-Ленинджилер“ журналы, „Яш Къувет“ газетасы, Къара тоьпе, Алма оьзени, Бельбек оьзени, Волга оьзени.

3. Şartlъ kolhoz, kitap adlarъ kivi sөzler sahiplik halъ ve mul'ki-jet affiksinen baqlansalar, birinçi sөzniң vaşьnda вуык harif, ekinçi sөzniң vaşьnda ise ufaқ harif jazylъ, ve aralarьnda defis qojulmaz.

Mesel'a: „Капитан къызы“ „Танъ йылдызы“, „Вишне бағъ-часы“, „Демир ташкыны“, „Ленинизм меселелери“.

4. Şartlъ adlarda ekinçi sөz xas isim olsa, вуык харифнен җазылъ.

Mesel'a: „Капитан Грантның балалары“.

5. „Серп и Молот“ заводы, „Эдебият ве Культура“ журналы, „Эмек ве Къорчалав“ комиссарлыгъы“ kivi şartlъ adlarьnъ сьҗь тыпа kirgen ve baqlaҗьыларнен бақланған her eki sөz de вуык харифнен җазымалыды.

Қысқартылып җарылан қошма сөзлер.

1. Aҗғъ sөzlerniң vaş heçalarъ альпарақ қошулып қысқартылма қо-шуқ сөз җарылъ.

Mesel'a: Совнарком, совхоз, колхоз.

2. Sөzlerniң ilk harifleri альпыр қысқартылма қошуқ сөз җарылъ.

Mesel'a: СССР (Союз Советских Социалистических Респуб-лик (Совет Социалистический Республикалар Союзы. МТС (Ма-шина трактор стантсиясы). ВУЗ (высшее учебное заведение) (юксек мектеп).

3. Sөzlerniң ilk harifleri ve ilk eki heçalarъ альпыр қысқартылма қошуқ сөз җарылъ.

Наркомздрав (Народный комиссариат здравоохранения) Халкъ сағълыкъ сакълав комиссарлыгъы. НКПрос (Народный Комис-сариат Просвещения) Халкъ маариф комиссарлыгъы.

Ixtar: СССР, МТС kivi sөzlerге қошулаҗақ affikslerden evel de-fis qojulъ.

Mesel'a: СССР-де, МТС-лерде.

4. Bir sөzniң birinçi heçasъ, ekinçi bir sөzniң ise bir қьсмъ җа-хут вутыни альпыр қысқартылма қошуқ сөз җарылъ.

Mesel'a: Коминтерн (Коммунистический интернационал) Коммунист Интернационалы, Драмкружок (Драматический кружок. Драмтоьгерек. Спортинтерн (Спортивный интернационал). Спорт интернационалы.

Qoşuq sözlerniñ iml'ası.

1. Aralarında manağa jaqynlıq, vaq ve veraverlik kosterilmek istenilgen sözler arasında defis qojulır.

Mesel'a: ана-баба, ишчи-койлуь, буржуа-дворян, ичтимаий-сиясий, аллы-такъатлы, дост-душман, аллы-гуллуь, чалы-чырпы, чанак-чоьлмек, ялан-янълыш, коьй-кент, чай-май, аш-маш, бала-чагъа.

2. Tekrarlıь sözler ve eki söznen aqlatylqan zarflar arasında defis qojulır.

Mesel'a: Чапа-чапа, келе-келе, яваш-яваш, вагон-вагон, онар-онар, тыпкы-тыпкына, догърудан-догъру, келир-келмез.

Şyfatlarnıñ ıstynlik dereçesinde asıl şyfatnen affiksler arasında defis qojulır.

Mesel'a: ап-акъ, къап-къара, бем-без, мос-мор, тер-темиз.

Soң vaqıtlarda pecatta ruscadan всесоюзный, всекрымский, Красный Перекоп, Старый Крым, красноармеец kivi sözlerni terçime etip буьтуьнсоюз, буьтуьнкърым, Красныйперекоп, Старыйкърым, къызыласкер formalarynda jazylqanь korylır. L'akin бу kivi sözlerni qoşuq jazmaq doqru olmaz, cunki буьтуьн Кърым, къызыл аскер sözlerini qoşuq jazsaq, Къызыл орду kivi sözlerni de qoşuq jazmaq kerek olır.

ХАЛКЪЛАРНЫНЪ ВОЖДУ СТАЛИН АРКЪАДАШКЪА

РСФСР ве Кърым АССР Юкъары Советлерине кандидатлар кобстеруув мунасебетинен Симферополь шеэрининъ эмекдарлары умум шеэр митингине топланаракъ, Сизге—социалистический енъишлернинъ улу тешкилятчысына ве руландырыджысына, буътуун дуьнья эмекдарларынынъ вождуна алевли селям ёллай.

Чокъ миллетли Кърымнынъ эмекдарлары оьзуьнинъ бахытлы ве къуванчлы оьмуьри ичуьн Сизге—бизим къудретли социалистический ватанымызнынъ ёлбашчысына борджулар.

Кърым АССР-нинъ эмекдарлары, Кърым ярым адасында яшагъан халкълар, помещиклер ве капиталистлер зулумундан къуртулганы ичуьн, асырлыкъ къуллукътан ве зулумдан къуртулганы ичуьн Сизге—дуьньяда энъ демократический конституцияны яратыджыгъа борджулар.

Кърымнынъ халкълары РСФСР ве Кърым АССР Юкъары Советлери сайлавларына социалистический къуруджылыкънынъ буътуун областларында буьюткен-буьюткен енъишлернен келелер. Бизим республикамыз артта къалгъан чар ярым колониясындан ишчилернинъ ве коьйлуьлернинъ чечекленмекте олгъан ве оьгдекеткен социалистический девлетине чевирилди, мында буътуун халкълар бахытлы ве къуванчлы оьмуьрде яшайлар, мында социализм муваффакъиетлери куьн-куьнден артмакъта.

Сизинъ тарафынъыздан яратылгъан, сизинъ адынъызнен социалистический эпохагъа кирген конституция эсасына, Кърым халкъларына кениш акъ ве сиясий оьмуьрге актив иштирак этуьвни темин эткен бизим Автономиялы Совет Социалистический Республикамызнынъ Конституциясы ишленилди.

Сайлавларгъа азырланаракъ, РСФСР ве Кърым АССР Юкъары властарынынъ органларына энъ яхшы, энъ тешкерилген адамларны видвигать этерек, Кърымнынъ ишчи сынфы, колхоз коьйлуьлиги ве интеллигенциясы сынъырсыз къуванч ве севгинен Сизни, Сталин аркъадаш, оьзлерининъ биринджи кандидаты ола-

ракъ видвигать этелер. Биз оъзуьмизнинъ дигер кандидатларымыздан да Сталин закалкасыны, социализм мемлекетини къавилештируьв ичуьн куьреште Сталиндже барышыкъсызлыгыны, эмекдарларнынъ оъсуьп тургъан буьтуьн итияджлары акъкъында Сталиндже къайгырувны талап этемиз.

Биз оъзуьмизнинъ гузелден-гузел социалистический республикамызнынъ буьтуьн эмекдарлары адындан Сизни Сталин аркъадаш, чокъ миллетли Кърымнынъ халкълары большевиклер партиясынынъ этрафына ськълашаракъ, РСФСР ве Кърым АССР Юкъары Советлерининъ сайлавларында оъз рейлерини бирдемликнен коммунистлернен партияда олмагъанлар блокынынъ кандидатлары ичуьн береджеклерине ьшандырамыз.

Биз Сизни, оъз социалистический ватанына сынъырсыз садыкъ олгъан Кърым халкълары бизим гузелден-гузел къуванчлы ватанымызны душман уджуминден сакълайджакъларына ве къорчалайджакъларына эр сой душманны ёкъ этеджеклерине ьшандырамыз.

Биз къуванчлы байрам—1938 сенеси июнь 26 сайлавлар къуьнуьни бизим фабрика ве заводларымызда эмек махсулдарлыгыны коьтеруьвнен, бизим совхоз ве колхоз чоьллеринде, багъчаларында, багъларында ве туьтуьн плантацияларында юксек Сталин берекетини, эр ерде большевик уяныкълыгыны коьтермекнен къайд этемиз.

Буржуа миллетчилерини, фашизмнинъ троцкист-бухарынджы агентлерини тар-мар этип ве тамырындан соькуьп атаракъ, социализм ичуьн куьреште енъишлерни къат-къат арттыраракъ, Кърым халкълары Ленин—Сталин байрагъы алтында оьгге, коммунизмнинъ янъы енъишлерине догъру кетелер.

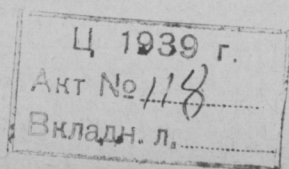
Яшасын Сталин Конституциясы!

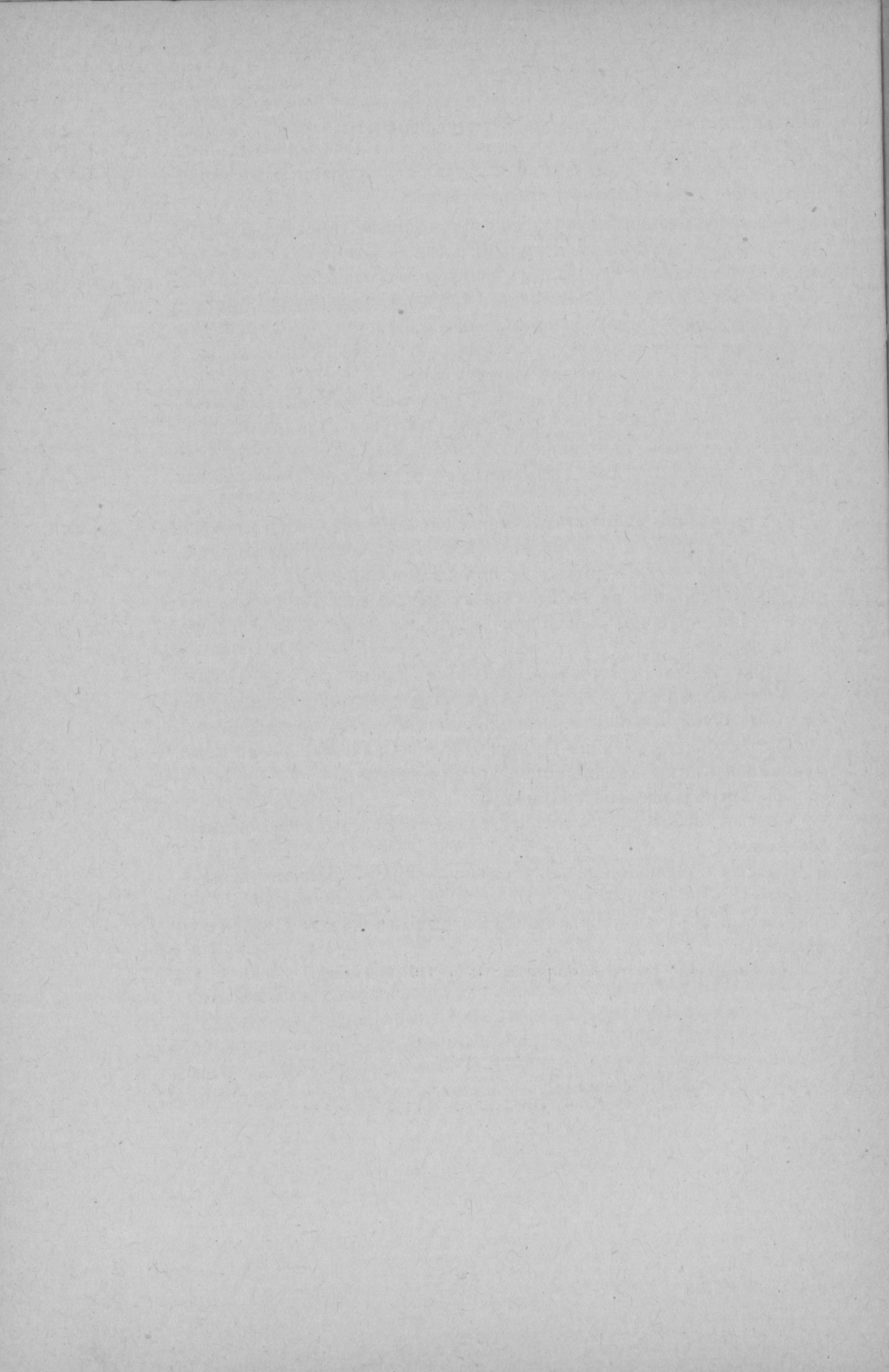
Яшасын бизим къудретли, гузелден-гузел социалистический ватанымыз!

Яшасын социализмнинъ улу енъишлерининъ тешкилятчысы— Ленин—Сталин партиясы!

Яшасын буьтуьн дуьнья эмекдарларынынъ вожду Сталин аркъадаш!

„Янъы-Дуьнья“ газетасынынъ майыс 16 № 110 (4914)-дан.

Бесплатно

76 0 7 | К-Тат.
4-43

Госиздат Крым. АССР. Симферополь, ул. Горького, 5